

LBRIS | We know books

JAY PARINI

ULTIMA GARĂ

ROMAN DESPRE ULTIMUL AN
DIN VIAȚA LUI TOLSTOI

Traducere din engleză de
LUANA SCHIDU

HUMANITAS
fiction

Sofia Andreevna

A mai trecut un an, aducându-ne la sfârșitul primului deceniu al noului secol. Scriu aceste cifre ciudate în jurnalul meu. 1910. E oare posibil?

Liovocika doarme acum, și n-o să se trezească până în zori. Cu puțin timp în urmă, am fost atrasă de sforăitul lui până în dormitor, la capătul coridorului. Sforăitul lui răsună în toată casa, ca o ușă care scârțâie, și servitorii chicotesc. „Bătrânul taie lemne“, spun ei, chiar în fața mea. Nu mă mai respectă, dar eu le întorc zâmbetul.

Sforăitul lui Liovocika nu mă deranjează, fiindcă acum dormim în camere separate. Pe vremea când dormeam în același pat, încă avea dinți, iar ei amortizau sforăitul.

M-am așezat pe patul lui îngust și i-am tras până la bărbie pătura gri, imprimată cu model de chei. A tresărit, făcând o grimasă monstuoasă. Dar nu s-a trezit. Aproape nimic nu-l trezește pe Lev Tolstoi. Orice ar face, se dedică complet aceluși lucru, fie că doarme, lucrează, călărește, dansează, citește. Se scrie mereu despre el în ziare. Până și la Paris, ziarele de dimineață adoră frânturile de bârfă despre el, despre noi – adevărate sau nu, nu le pasă. „Contesă, ce mănâncă la micul dejun contele Tolstoi?“ întrebă ziaristii, stând la coadă în pridvor să ne ia interviuri în lunile de vară, când vremea din Tula face din acest orașel o destinație plăcută. „Se tunde singur? Ce citește acum? I-ați făcut un cadou de ziua onomastică?“

Nu mă deranjează întrebările. Le spun destule încât să plece mulțumiți. Lui Liovocika nu pare să-i pese. El oricum nu citește articolele, nici măcar când i le las pe masă, lângă micul dejun.

„Nu sunt deloc interesante“, spune el. „Nu știu de ce ar vrea cineva să tipărească asemenea prostii.“

Se uită totuși la fotografia. Mereu e câte un fotograf pe aici, care face poze sau cerșește un portret. Certkov e cel mai deranjant. Se crede un artist al fotografiei, dar este la fel de nepriceput la asta ca la orice altceva.

Liovocika dormea sforăind, și l-am mângâiat pe păr. Părul cărunț care se răsfiră pe perna lui apretată, barba albă ca spuma, o împroșcare moale de păr, nu aspră, ca a tatei. I-am vorbit în timp ce dormea, spunându-i „drăguțul meu“. E ca un copil acum, la bătrânețe, pot să-l alint în voie, să am grijă de el, să-l apăr de nebunii care ajung la noi în fiecare zi, așa-zișii lui discipoli – toți conduși, inspirați de Certkov, care cu siguranță e satanic. Îl cred Christos. *Liovocika* însuși crede că e Christos.

L-am sărutat pe buze în timp ce dormea, inspirându-i răsuflarea ca de prunc, dulce ca laptele. Și mi-am amintit o zi, cu mulți ani în urmă, când aveam douăzeci și doi de ani. Barba lui Liovocika era neagră pe atunci. Măinile îi erau fine, deși petrecea mult timp cu mujicii, muncind cot la cot cu ei pe câmp, mai ales la strânsul recoltei. De fapt, făcea asta pentru a se destinde. Pentru a face mișcare. Pe vremea aceea nu era atât de mult o chestiune de onoare, cum avea să ajungă mai târziu, când îi plăcea să creadă despre el că, în adâncul sufletului, este și el unul dintre mujicii pe care îi adoră.

Scria Război și pace și în fiecare zi îmi aducea pagini să i le copiez. Cred că n-am fost niciodată mai fericită decât atunci când îmi lăsam mâna să înnegrească paginile acelea, lăsam cerneala de India să invoce o viziune mai pură și mai sacră decât orice a fost văzut ori visat vreodată. Și niciodată nu l-am văzut pe Liovocika mai fericit. Munca îi dădea cele mai mari satisfacții, permițându-i să-și urmeze cele mai dulci și mai frumoase vise.

Numai eu puteam descifra scrisul lui Liovocika. Hieroglifele lui ca niște crabi umpleau marginile ciornelor, înnebunindu-i pe tipografi. Corecturi după corecturi. De cele mai multe ori, nici măcar el nu mai putea distinge ce scrisese. Dar eu puteam. Îi citeam intențiile, și cuvintele deveneau clare. După-amiaza stăteam ore întregi lângă un foc de cărbuni, bând ceai de tei și discutând modificările.

„Natașa nu i-ar spune niciodată așa ceva prințului Andrei“, îi spuneam. Sau „Pierre e prea simplu conturat aici. Nu e atât de stupid cum pretinde el“. Nu-l lăsam să scrie prost. Nu-l lăsam nici să picotească în birou sau să petreacă prea mult timp călare sau să hoinărească pe câmp. Liovocika avea treburi mai importante. Iar eu îl trimiteam la masa de lucru. Eram importantă pentru el.

Dar acum nu mai contez.

Nu ca atunci, în primii ani, de ziua onomasticii mele, pe 17 septembrie, când aveam douăzeci și doi de ani și eram suplă și frumoasă ca o narcisă.

Pe vremea aceea aveam trei copii. Îngrijirea lor și a moșiei (Liovocika nu s-a priceput niciodată la detalii sau la organizarea treburilor gospodărești – nici atunci, nici acum) și copiatul manuscriselor lui îmi ocupau tot timpul. Dar nu mă plângeam, nici chiar când stătea de vorbă ore în șir cu „intelectuala“ aia pedantă și stupidă de Maria Ivanovna, care se agățase de el ca o lipitoare.

Știam că nu avea să dureze. Dintre toate femeile din viața lui, numai eu i-am rămas alături. Nu m-au putut doborî, și nici n-o vor face.

Asta se întâmpla în 1866. Îmi amintesc pentru că era anul în care binecuvântatul nostru țar, Alexandru, a fost salvat de mâna Domnului. Un miracol. Își făcea plimbarea zilnică prin Grădina de Iarnă, când un tânăr tulburat (dintr-o familie cunoscută, din păcate) a tras cu un pistol spre el. Mâna rapidă a unui mujic l-a salvat pe țar, împingând arma într-o parte.

În aceeași seară, la Moscova, eu și Liovocika ne-am dus la teatru, cum făceam adesea pe vremea aceea. Spectacolul a început cu toată lumea ridicându-se în picioare și cântând „Dumnezeu să-l păzească pe țar“. N-am mai văzut niciodată atâția oameni plângând! După patru săptămâni, am făcut o rugăciune de mulțumire la slujbele speciale care se țineau la Capela Sfântul Nicolae, lângă Kremlin. Pe atunci, rușii încă aveau nevoie de țarul lor. Și acum au nevoie, deși n-ai zice, ascultându-i pe soțul meu și pe prietenii lui. E o minune că poliția nu i-a redus la tăcere. Dacă Liovocika n-ar fi fost la fel de puternic precum țarul însuși, îndrăznesc să spun că asta s-ar fi întâmplat deja.

Firește, Liovocika nu vrea să mă asculte în privința asta. Îl disprețuiește pe țar, din principiu. Dar, în tinerețe, și el era monarhist. Îl adora pe Alexandru, care îl eliberase pe vărul lui, prințul Volkonski, general-maior, unul dintre decembriștii trimiși în Siberia de Nicolae I. Soția lui, prințesa, plecase cu el în exil, lăsând în urmă un copil mic.

În acea zi onomastică de demult, lumina verii târzii cădea oblic printre mestecenii galbeni. Mi-am petrecut dimineața singură, plimbându-mă prin pădurea Zakaz, mirosind pământul bogat și mugurii care înfloriseră târziu. Spre surpriza și spaima mea, un arțar era deja purpuriu, aprins ca un clopot într-o noapte stranie. M-am așezat sub coroana lui, neputându-mi înfrâna lacrimile.

Liovocika a apărut de după copac. Îmbrăcat într-o bluză albă, arătând mai mult a mujic decât a nobil, m-a uluit cu privirea lui. Cât era de intensă! Oare mă urmărise până acolo?

— Ce-i cu lacrimile astea, mica mea Sonia? Ce s-a întâmplat?

Mi-am mușcat buza.

— Nimic, am zis.

— Nimic? a întrebat el. Ceva e.

— Copacul ăsta, am spus. Uite! Frunzele astea sunt deja roșii.

În curând, întreaga pădure va fi despuiată.

Nu prea puteam îndura iernile din Tula, nici acum nu pot. N-ai cum să scapi de frig, de vântul aprig și de zăpadă. Copacii, cu ramurile lor negre, îmi întunecă mintea. Mi-e imposibil să gândesc.

— Nu plângi din cauza acestui copac roșu, a spus el. Plângi pentru Sonia.

Am protestat. Nu era oare ziua mea onomastică? Nu eram eu cea mai norocoasă femeie din Rusia, pentru că mă măritasem cu cel mai promițător scriitor din generația lui, aveam trei copii frumoși și o casă mare la țară?

Dar avea dreptate, bineînțeles. Plângeam pentru Sonia.

În seara aceea, servitorii au pregătit mai devreme o cină elegantă pe terasă, așternând masa sub soarele după-amiezii târzii. Sora mea, Tania, adusese un minunat pate de fazan de la Moscova, pe care l-a servit pe un platou de cipolin – un cadou de la mama. Aveam și pâine neagră proaspăt scoasă din cuptor. Și struguri mari, umezi,

în castroane albe, și portocale din sud, în castroane roșii. Și *borșci* și, mai târziu, rață în aspic parizian. Aveam și miel, și un pic de găscă. Prăjituri dulci din tărâțe și miere se revărsau dintr-un coș. Liovocika turna vinul, mult mai mult decât s-ar fi convenit să bem!

Au apărut câțiva tineri ofițeri din regimentul Tula, îmbrăcați în uniforme de gală, cu nasturi de argint. Pe vremea aceea, Liovocika nu-i detesta pe militari. Anii pe care-i petrecuse în armată nu erau atât de departe, nici amintirile lui despre Caucaz. Stătea întins lângă mine în pat și-mi povestea despre prințul Gorceakov și despre atacul Silistrei. Prețuiam nopțile acelea, poveștile acelea. Și îmi lipsesc, așa cum îmi lipsesc și tinerii ofițeri care mâncau atât de des la masa noastră.

Ne-am așezat în jurul mesei lungi, acoperite cu față de masă de olandă și veselă din porțelan englezesc. Cristalul reflecta atât de puternic razele soarelui, încât căpăta o strălucire aproape dureroasă.

— Azi e sărbătoarea sfințelor mucenice, le-a spus Liovocika celor adunați, propunând un toast. A sfințelor mucenice *binecuvântate*, a repetat el, corectându-se, iar unul dintre ofițeri a chicotit. E Vera, al cărei nume înseamnă Credință. Și Nadejda, adică Speranță, și Liubov, Dragoste. Mama lor e Sofia, adică Înțelepciune. În sănătatea ta, Sofia mea, sursa întregii înțelepciuni, iubirea vieții mele...

S-au ciocnit paharele. Mi-am plecat capul, hotărâtă să nu plâng.

Din grădină, printre copaci și tufișuri, veneau acordurile vesele ale operei mele preferate, *La Muette de Portici*. Liovocika a venit repede lângă mine, strângându-mă în brațele lui pentru o scurtă expunere publică a puternicei sale afecțiuni. Simțeam apăsarea privirilor lor în timp ce ne sărutam. Dar nu mă deranja.

— Un singur dans – înainte de masă? m-a întrebat Liovocika. Mi-am lăsat, timid, ochii în jos, dar dansam minunat pe vremea aceea, până să-mi înțepenească genunchii din pricina atâtor dimineți petrecute în umezeala aceea de la țară.

Peste umărul lui, am văzut că Maria Ivanovna se uita fix în farfuria ei goală. Cred că acest moment a pus capăt micii ei obsesii în legătură cu soțul meu. A fost ca o lance aruncată în pieptul ei de către Liovocika însuși!

După cină, a început adevăratul dans. Numai mătușile bătrâne și prietenele lor zbârcite au refuzat să se învârtască alături de noi pe terasa de piatră, într-un vârtej în cinstea mucenicilor.

Liovocika a insistat, ca întotdeauna, să dansăm *kamarinskaia*, un dans cu pași repezi, complicați. Câțiva au încercat să se eschiveze, dar el nici n-a vrut să audă. Liovocika era maestrul, care ne conducea – mai ales pe tinerii ofițeri – la gesturi tot mai sălbatice și mai nestăpânite.

Cu mult înainte de plecarea celorlalți, am fost dusă de Liovocika în dormitor. Ieșirea noastră bruscă a fost aproape jenantă, dar nu-mi păsa. Unul dintre tinerii ofițeri mi-a aruncat o privire în timp ce ieșeam; știam ce gândește, și m-a speriat un pic.

Nici n-am apucat să mă dezbrac, fiindcă Liovocika mă săruta frenetic pe gât și pe umeri. M-am lăsat pe spate pe patul acela mare și l-am lăsat să facă ce avea de făcut. Pe atunci nu era neplăcut, cum avea să devină. În scurt timp, pantalonii îi erau lăsați în vine. Am închis ochii în timp ce mâinile lui mari îmi pătrundeau pe sub rochie, apăsându-mi puternic sfârcurile cu palmele plate. Și l-am lăsat să mă posede, cum o făcea de obicei, repede. Aș fi vrut să fie mai sensibil în astfel de împrejurări, dar nu-i puteam spune. L-am lăsat să adoarmă, pe jumătate dezbrăcat, cuibărit pe umărul meu.

Când s-au ivit zorile peste pădurea Zakaz, plecase. Se dusese, ca de obicei, în biroul lui. L-am găsit cu buzele strânse, cu lumânarea încă arzând, deși se luminase de ziuă. Pana lui săpa litere adânci în pagină; în ochi îi licărea o energie sălbatică, pe care o iubeam. Nu m-a observat, nici măcar când mi-am pus mâinile pe umerii lui și am răsuflat încet pe ceafa lui albă și lată.

Bulgakov

— Și sexul? a întrebat Certkov, frecându-și fruntea cu mâna desfigurată de eczemă. N-ai decât douăzeci și patru de ani. Nu e o vârstă potrivită pentru abstenență, a adăugat el, aplecându-se peste birou.

Mi-am reținut zâmbetul care îmi înflorise pe buze împotriva voinței mele. Vladimir Grigorievici Certkov nu are simțul umorului. Alături de grăsime și de pielea lui cu probleme, lipsa de umor este trăsătura lui definitivă.

— Din câte știi, contele Tolstoi nu aprobă relațiile sexuale.

— Le disprețuiește, a răspuns Certkov. Și, dacă-mi îngădui să-ți atrag atenția, el nu mai folosește titlul nobiliar. A renunțat la el cu ani în urmă.

Certkov nu-mi plăcea. Mă deranja să nu folosesc titlul lui Tolstoi. Fusesem educat, învățat să-i respect pe cei ce dețin puterea. Mă agasa faptul că Certkov își închipuia că nu știu de renunțarea la titlu. Știu despre Tolstoi absolut tot ce se poate afla din scrierile lui, și multe altele în plus. Un fum gros de bârfă înconjoară numele lui Lev Tolstoi, și eu am inhalat acel fum cu fiecare ocazie posibilă.

— Trebuie să-i spui Lev Nikolaevici, ca noi toți, a adăugat Certkov. Așa preferă el.

Pielea lui ca de cameleon atârna în jurul capului său chel, în formă de pară. Aproape că-i puteam vedea prin frunte lobii frontali ai creierului. Vorbea crispat, bătând cu degetele lui dolofane în masa neacoperită.

— Presupun că ai citit *Sonata Kreutzer*.

Am dat afirmativ din cap, deși speram că n-o să discutăm tocmai această operă. *Sonata Kreutzer* este, după părerea mea, singurul eșec al lui Tolstoi. E vreo asemănare între Pozdnîșev, eroul acelei nuvele, și Lev Tolstoi? Nu pot să cred. E povestea unui om care își asasi-nează soția. Mulți cititori – eu, unul, nu merg atât de departe – o consideră un tratat împotriva căsniciei, un obuz plin cu ură, o carte malefică. E atât de diferită de *Anna Karenina*, unde Tolstoi laudă căsnicia dintre Kitty și Levin, o înalță ca pe un stindard pe cerul rece al Rusiei. Dar Pozdnîșev!

— Nu vreau să insist asupra problemei castității, dar anul trecut am aranjat angajarea unui servitor care a început să sâcâie două tinere cameriste aflate de mult în slujba familiei. Asta l-a supărat teribil pe Lev Nikolaevici. Vreau să fie clar că nu va exista nici o problemă.

Am dat din cap în semn că am priceput, dar în sinea mea eram oripilat că sunt pus în aceeași categorie cu un servitor. Cred că furia mi se citea pe față. Am încercat să o acopăr cu mâinile.

— Regret că deschid un subiect delicat, a zis Certkov. Nu poți să fii niciodată prea explicit, mereu spun asta.

— Nu-i nimic, am răspuns. Înțeleg.

Slujba părea să-mi scape, și am intrat în panică. Voiam să fiu secretarul particular al lui Tolstoi mai mult decât orice pe lume.

Certkov a ocolit biroul și a rămas în picioare lângă mine. A pus o mână rece pe încheietura mea.

— Am auzit numai lucruri bune despre dumneata de la Makovițki și de la ceilalți. Și am citit cu atenție ce ai scris despre Lev Nikolaevici. Și el a citit. E oarecum... tineresc. Dar destul de articulat.

— Tolstoi mi-a citit eseurile?

A dat din cap, confirmând. Radiam. Părea că, în mod uimitor, lucrurile aveau să se aranjeze.

— Nu vreau să-ți creez prejudecăți în legătură cu Sofia Andreevna, dar nu ar fi înțelept din partea mea să nu pomenesc dezacordurile ei cu Lev Nikolaevici, a continuat Certkov. A fost o căsătorie nefelică – pentru el.

S-a apucat de barba neagră și mătăsoasă și a tras-o până sub bărbie. Barba îi dă înfățișarea unui tătar.

— Cinstit vorbind, a continuat el, ea nu e ca noi. Aș merge atât de departe încât să spun că ne disprețuiește și că ar face tot ce i-ar sta în puteri ca munca soțului ei să nu progreseze.

— Dar sunt căsătoriți de aproape cincizeci de ani! Cu certitudine, asta...

Nu eram sigur ce anume voiam să spun.

Certkov s-a sprijinit de birou și a zâmbit.

— Ești un tip cinstit, Valentin Fiodorovici. Înțeleg de ce ai recomandări atât de bune. Dușan Makovițki nu este excesiv de inteligent, dar e un bun cunoscător al oamenilor.

— Am auzit despre problemele dintre...

— Nu-ți face griji în legătură cu toate acestea, a zis Certkov. Dar ține minte că o să zică lucruri îngrozitoare despre mine.

Părea jenat că spune asta și s-a repliat:

— Sofia Andreevna și cu mine n-am fost mereu în relații proaste. Când am fost exilat prima dată, i-a adresat țarului un protest. Și îmi scria des în Anglia, transmițându-mi vești despre Lev Nikolaevici. Acum nu mă mai vrea lângă soțul ei. A înfuriat-o faptul că am cumpărat casa de la Teliatinki, deși nu mi se permite să locuiesc acolo.

— Oribil, am spus, surprins de propria-mi vehemență.

— Sunt ceea ce s-ar chema contrabandă vie, a spus el, zâmbind.

Era prima dată când îl vedeam zâmbind. Mi-a luat din nou mâinile în palmele lui.

— Dragul meu Valentin Fiodorovici, și s-a oferit un mare dar. O să-l vezi pe Lev Nikolaevici în fiecare zi. O să iei masa cu el. O să te plimbi cu el prin pădure. Și o să-ți simți sufletul încălzit zi de zi la flacăra lui. Sper că o să-l iubești cum îl iubesc eu. Și că o să înveți de la el.

Mi-a dat drumul și s-a dus la fereastră, dând draperiile în lături, să privească ninsoarea.

— Ceea ce spune el îți va răsună în amintire pentru totdeauna.

Nu știu de ce, dar, în timp ce îl ascultam, am început să mă gândesc la tata. Murise de un an. Îmi vorbea deseori cu glasul lui moale, gutural, dându-mi sfaturi părințești. Nu luam în serios nici unul, dar îi apreciam eforturile. Știa că, de la convertirea mea la tolstoism, eram însetat de Dumnezeu, însetat să învăț, să discut idei,

să-mi șlefuiesc sufletul. Tata admira toate astea, dar îmi spunea că trebuie să fiu atent. Funcționar la stat vreme de treizeci de ani, reușise să evite să se gândească vreodată la ceva. Dar eu refuz să accept falimentul lui intelectual ca moștenire. Vreau să devin, asemenea lui Certkov, un discipol.

A intrat un servitor îmbrăcat cu o jachetă aspră din lână. Această îmbrăcămintă nepotrivită este compromisul pe care-l face Certkov valorilor tolstoiene. El nu e un admirator al clasei sociale din care face parte, deși n-a renunțat încă la confortul pe care i-l conferă poziția sa. Krekșino e o casă frumoasă, cu terenuri întinse și mai multe grajduri pentru cai. Văzusem vreo șase servitori – și presupuneam că încă vreo duzină se ascundeau în adâncul bucătăriei sau altundeva prin gospodărie. Mobilierul e nepretențios, dar solid – în cea mai mare parte, englezesc și franțuzesc. Nu-mi plăceau draperiile grele din catifea care întunecau camerele.

— Ceai, domnule? a întrebat tânărul.

Am acceptat un pahar cu ceai chinezesc aburind, dând apreciativ din cap.

— Vino aici, a zis Certkov, conducându-mă spre fotoliile mari de piele de lângă foc.

L-am privit lăsându-se în genunchi și manevrând niște foale mari, demodate, cu care a întezit focul de lemne de după grilajul de fier. Hornul a început să geamă, inhalând scânteile.

— Noi doi trebuie să ne împrietenim, a spus el. Avem atât de multe de realizat, și sunt mulți dușmani.

Pomeții i se conturau în timp ce vorbea și parcă tot timpul își reprima o râgâitură. Îmbrăcat într-o bluză răcoroasă de muselină, cu o curea de piele strălucitoare, arăta la fel cu ceilalți tolstoieni pe care îi cunoscusem. Cizmele îi erau fără fason, dar bine făcute – un cadou de la Lev Nikolaevici, mi-a spus el.

— Le-a făcut cu mâinile lui – un meșteșug pe care l-a învățat în ultimii ani. Face cizme pentru toată lumea.

Certkov a sorbit din ceai pedant. Deși îl admiram foarte mult, numai printr-un act de voință aș fi putut ajunge să îl plac.

— Iată o scrisoare de la Lev Nikolaevici, a spus el, întinzându-mi o foaie de hârtie acoperită cu mazăgăleala neglijentă a lui Tolstoi. Nu se simte bine. Îți poți da seama după scrisul inegal.